Acedia în teologia siriacă

Ormenișan PETRUȚ

Abstract: *This study aims to analyze acedia in the view of some representative Fathers and writers of Syriac tradition. Although for many persons the term acedia is unfamiliar, the reality revealed by this word has great relevance for contemporary man. Acedia is a state which, if we ignore, we expose ourselves to a huge danger. The demon of acedia continues to be present and to work in the world, because acedia is related to the human condition itself. Acedia is an evil of all times. Even though our study includes writings of monks for monks, acedia represents a danger for all Christians. For various historical, political and ecclesiastical reasons, Syriac spiritual literature is less known in Romanian theological space. This study proposes an encounter with the beauty of Syriac thought regarding a current topic for any Christian that takes seriously his spiritual life.*

Keywords: *acedia, Syriac theology, St. Ephrem the Syrian, St. Isaac the Syrian, Joseph Hazzaya, Bar Hebraeus.*

Studiul de față își propune să analizeze acedia în concepția unor Părinți și scriitori reprezentativi ai tradiției siriace. Chiar dacă pentru mulți termenul *acedie* este nefamiliar, realitatea descoperită de acest cuvânt are relevanță pentru omul contemporan. Acedia este o stare, pe care ignorându-o, ne expunem unui pericol imens. Demonul acediei continuă să fie prezent și să lucreze în lume, deoarece acedia

este legată de însăși condiția umană. Acedia reprezintă un rău al tuturor timpurilor. Deși studiul nostru conține scrieri ale unor monahi pentru monahi, acedia reprezintă un pericol pentru toți creștinii.

Din diferite motive istorice, politice și bisericești, literatura duhovnicească siriacă este puțin cunoscută în spațiul teologic românesc. Studiul de față propune o întâlnire cu frumusețea cugetării siriace asupra unei teme de actualitate pentru orice creștin care ia în serios viața duhovnicească.

Acedia reprezintă un termen important în spiritualitatea siriacă, deoarece în această limbă există un termen tehnic, *quṭ'ā* (ܩܘܬܐ), care corespunde grecescului *ἀκηδία*. În continuare, vom analiza etiologia acediei din perspectiva Sfântului Efrem Sirul, a Sfântului Isaac Sirul, a lui Iosif Hazzaya și a lui Bar Hebraeus.

Acedia în scrierile Sfântului Efrem Sirul – „duhul trândăviei [...] nu mi-L da mie”

Sfântul Efrem Sirul (306-378) este cel mai de seamă Părinte al Bisericii Siriene și unul dintre fondatorii literaturii creștine de limbă siriacă. El este moștenitorul a trei tradiții culturale deosebit de bogate: mesopotamiană, iudaică și greacă. Astfel, în scrierile sale, el s-a folosit de tradiția mesopotamiană, conferindu-i noi valențe, a preluat tradiții extrabiblice din literatura ebraică postbiblică, și a cunoscut tradiția greacă prin autori creștini, dar și printr-o serie de curente filosofice antice¹. Chiar dacă, adeseori, Sfântul Efrem este limitat la sfera Bisericii siriace, opera teologică pe care a creat-o depășește granițele tradiției creștine siriace și se înscrie în circuitul valorilor gândirii creștine universale.

Sfântul Efrem a lăsat moștenire Bisericii, pe lângă scrierile sale, pentru care este numit „alăuta Duhului Sfânt”², și o rugăciune deosebită, care-i poartă numele³. Această rugăciune simplă, scurtă, dar

¹ Remus Rus, *Dicționarul enciclopedic de literatură creștină din primul mileniu*, București, Editura Lidia, 2003, p. 207.

² Istoricul bisericesc Sozomen îi atribuie trei milioane de versuri. Până la noi au ajuns peste patru sute de imnuri.

³ Rugăciunea Sfântului Efrem Sirul nu s-a păstrat în limba siriacă, ci doar în limba greacă.

plină de putere și bogăție duhovnicească, este rugăciunea specifică Postului Mare⁴, fiind numită și „epicleza liturghiei pocăinței”⁵. Cuprinsul ei este următorul: „Doamne și Stăpânul vieții mele, duhul trândăviei (αργία), al griii de multe (περιεργία), al iubirii de stăpânie (φιλαρχία) și al grăirii în deșert (αργολογία) nu mi-l da mie! Iar duhul curăției, al gândului smerit, al răbdării și al dragostei, dăruiește-l mie, slugii Tale! Așa, Doamne, Împărate, dăruiește-mi ca să-mi văd greșelile mele și să nu osândesc pe fratele meu, că binecuvântat ești în vecii vecilor. Amin”⁶.

Primele cuvinte ale rugăciunii sunt un rezumat din Isus Sirah 23, 1-6. La o simplă privire, observăm că în primele două părți ale acestei rugăciuni Îi cerem lui Dumnezeu să depărteze de la noi anumite duhuri ale răutății și să ne dăruiască daruri ale Duhului Sfânt. Darurile Duhului Sfânt se află în noi prin primirea Sfințelor Taine - Botezul și Mirungerea, astfel încât izvorul binelui e înlăuntrul nostru și el trebuie doar activat prin lucrarea poruncilor, în timp ce duhurile răutății sunt în afara noastră, așa încât răul este exterior. În această rugăciune, Dumnezeu apare ca unicul subiect activ: El ferește de patimi și dăruiește harul, pentru a arăta că viața duhovnicească are nevoie de alipirea intimă a voinței umane de voința divină.

Potrivit Lexiconului Patristic a lui Lampe, *trândăvia* (αργία) înseamnă în primul rând *neglijență, încetare, neîmplinirea datoriilor ce-i revin, degradare*⁷, în timp ce Lexiconul Liddell Scott ne oferă ca prim sens cuvântul *leneș*, făcând referire la cei ce nu vor să lucreze⁸. În vocabularul tehnic patristic, *αργία* desemnează atât patima, cât și demonul care se opune efortului ascetic, care nu îngăduie începerea osteneții duhovnicești. Împiedicând ascetul să intre în arenă, ea este

⁴ Această rugăciune este rostită la toate cele șapte Laude, de luni până vineri, adică de opt sau nouă ori pe zi. Dacă se săvârșește Liturghia Darurilor mai înainte sfințite, atunci nu se mai rostește partea de final a Vecerniei.

⁵ Protos. Petroniu Tănase, *Ușile pocăinței. Meditații duhovnicești la vremea Triodului*, ediția a II-a, Iași Editura Trinitas, p. 56.

⁶ *Ceaslov*, ediția a doua, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, 1993, p. 27.

⁷ G. W. H. Lampe, *A Patristic Greek Dictionary*, 1961, p. 223.

⁸ L Henry George Liddell and Robert Scott, *A Greek-English lexicon: with a revised supplement*, editor Henry Stuart Jones, Clarendon Press, 1996, p. 235.

chiar mai rea decât demonii. E cât de poate de firesc ca în fruntea acestei rugăciuni a Postului Mare să fie această patimă, obârșia și începutul tuturor relelor⁹.

Înlănțuirea patimilor din rugăciunea Sfântului Efrem o găsim pe larg explicată la Cuviosul Petru Damaschinul, potrivit căruia lipsa de minte (*ανοησία*) duce la nepăsare (*ραθυμία*), care naște trândăvia (*αργία*), din care se naște uitarea (*λησμοσύνη*), din ea iubirea de sine (*φιλαυτία*), iubirea de plăcere (*φιληδονία*), iubirea de slavă (*φιλοδοξία*) și iubirea de arginți (*φιλαργυρία*), rădăcina tuturor relelor, prin ea vine împrăștierea în cele ale vieții (*περισπασμός*), din care se naște totala necunoștință a darurilor lui Dumnezeu și a păcatelor proprii, căreia îi urmează sălășluirea celorlalte patimi, adică cele opt gânduri ale răutății¹⁰. Astfel, legătura dintre trândăvie și grija de multe, împrăștierea în cele ale vieții, devine evidentă la Petru Damaschinul.

Despre legătura dintre acedie și împrăștierea cugetării (*περιεργίας*) vorbește și un alt mare părinte siriac, Sfântul Isaac Sirul. El afirmă că acedia se naște din „răspândirea cugetului, iar răspândirea, din delăsarea în lucruri și în citire, și din vorbirea deșartă; sau dintr-un pântec prea plin”¹¹. Trândăvia face parte dintre patimile de care trebuie să ne curățim pentru a lucra virtutea.

Comentând rugăciunea Sfântului Efrem Sirul, Sfântul Luca, Arhiepiscopul Crimeii, se întreabă retoric: „Ce este duhul trândăviei (akediei)?”¹² și răspunde: „este ceea ce se numește deprimare”¹³.

⁹ Makarios Simonopetritul, *Triodul explicat. Mistagogia timpului liturgic*, traducere diac. Ioan I. Ică jr., Sibiu, Editura Deisis, 2000, p. 134-135.

¹⁰ Petru Damaschin, *Învățăături duhovnicești*, cartea I, în *Filocalia*, vol. 5, ediția a II-a, traducere, introducere și note de Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, București, Editura Harisma, 1995, p. 37.

¹¹ Sfântul Isaac Sirul, *Cuvinte pentru nevoință*, 54, traducere de Maxim monahul, Alba Iulia, Reîntregirea, 2010, p. 408.

¹² Traducătorul în limba română al acestei cărți, Adrian Tănăsescu-Vlas, la rugăciunea Sfântului Efrem Sirul, care precedă comentariului Sfântului Luca al Crimeii, pune o notă în care afirmă: „cuvântul «trândăvie» corespunde în limbajul ascetic tradițional românesc termenului mai nou «akedie», având un alt sens decât cel care este atribuit în mod obișnuit în ziua de azi”, vezi *Akedie: fața duhovnicească a deprimării: cauze și remedii*, traducere din rusă Adrian Tănăsescu-Vlas, București, Editura Cartea Ortodoxă, 2010, p. 6.

Arhiepiscopul afirmă că deși religia creștină este religia vioiciunii, „deprimarea aceasta este o mare primejdie, care-l pândește pe orice creștin în drumul lui spre Hristos, este o ispită diavolească [...]. În deprimare pot să cadă până chiar și sfinții”¹⁴, ea poate să ducă chiar la sinucidere. Vorbind despre cauzele acestei boli duhovnicești, Sfântul Luca afirmă că ele sunt multiple: ispită diavolească, părăsirea harului dumnezeiesc, pierderea timpului fără folos, a vedea totul în viață într-o lumină întunecată, întâmplările triste ale vieții, bolile grave. Ca remedii pentru biruirea acediei, Arhiepiscopul Crimei propune, în primul rând, rugăciunea, apoi participarea atentă la slujbele Bisericii, deschiderea inimii printr-o spovedanie sinceră și împărtășirea cu Sfintele Taine, precum și cultivarea gândurilor bune¹⁵.

Trândăvia din rugăciunea Sfântului Efrem nu este „clinofilia” lui Oblomov, nici lenevirea din diminețile noastre libere, ci este boala noastră fundamentală. Ea înseamnă uitare¹⁶, pasivitatea întregii ființe, care ne împinge mai degrabă *în jos* decât *în sus*, „care încearcă mereu să ne convingă că nici o schimbare nu este posibilă și nici de dorit”¹⁷. Este vorba „de un cinism înrădăcinat, care la orice schimbare duhovnicească răspunde <pentru ce?>”¹⁸. Cel atins de acest duh devine abătut, nu mai are nici o putere, nici o dorință.

Trândăvia, „anestezie a întregii ființe, insensibilitate, pecetluire a zonei profunde a inimii, exasperare a sexului și a intelectului, duce la descurajare, la ceea ce asceții numesc <acedie> -

¹³ *Ibidem*, p. 12.

¹⁴ *Ibidem*, p. 14-15.

¹⁵ *Ibidem*, p. 14-18.

¹⁶ Uitarea este unul dintre cei trei mari uriași despre care Sfântul Marcu Ascetul afirmă că premerge oricărui păcat. Ea constă în neputința de a mă înțelege ca o făptură cu destin veșnic, a uita de Dumnezeu, de rai și iad. Prin uitare, omul se îndepărtează de „Lumina lumii” care dă sens și frumusețe vieții.

¹⁷ Alexander Schmemmann, *Postul cel mare*, ediția a II-a, traducere de Andreea și Laurențiu Constantin, București, Editura Doris, 1998, p. 40.

¹⁸ *Ibidem*.

silă de viață, deznădejde”¹⁹. Duhul *trândăviei* din rugăciunea Sfântului Efrem corespunde exact cu ceea ce trăiește orice creștin atins de acedie.

Sfântul Efrem Sirul, prin rugăciunea pe care a lăsat-o Bisericii, o „liturghie a pocăinței”, ne descrie o stare asemănătoare acediei. Am văzut că duhul trândăviei (*αργία*) și al grijii de multe (*περιεργία*) conduc la o paralizie față de orice inițiativă duhovnicească, stare mai rea chiar decât lucrarea demonului însuși. Diferiți comentatori ai rugăciunii Sfântului Efrem Sirul identifică, în mod evident, trândăvia cu acedia.

În cele ce urmează vom cerceta înțelesurile acediei așa cum apare în opera Sfântului Isaac Sirul.

Acedia în opera Sfântului Isaac Sirul – „sugrumarea sufletului și gustare a gheenei”

Sfântul Isaac Sirul (sec. VII), episcop de Ninive pentru scurt timp, a fost un ascet, un pustnic al munților, despre care avem foarte puține informații biografice, dar care, prin scrierile sale a devenit îndrăgit și cunoscut de către toți creștinii. În opera sa, el tâlcuiește foarte bine adevărata lepădare de lume și de cele din lume, singurătatea și comunitatea, cunoașterea detaliată a tuturor ispitelor și a patimilor, rugăciunea minții, urcușul sufletesc, desăvârșirea întru nevoință și liniștire, cele mai tainice stări și lucrări ale vieții duhovnicești. El se adresează nu doar monahilor, ci tuturor iubitorilor de Hristos. Întreaga sa operă este un poem spiritual de o frumusețe negrăită. Sfântul Isaac ne convinge că spiritualitatea nu se poate exprima decât prin poezie, singurul mijloc de a exprima adevărul planului spiritual al existenței²⁰.

Importanța Sfântului Isaac Sirul este dată de cel puțin patru aspecte: caracterul luminos și optimist al viziunii sale teologice, apartenența sa la tradiția siriacă (a treia tradiție teologică), rolul

¹⁹ Olivier Clement, *Trei rugăciuni: Tatăl nostru, Rugăciunea Împărate ceresc, Rugăciunea Sfântului Efrem Sirul*, traducere Ileana Grigore, Alba-Iulia, Editura Reîntregirea, 2001, p. 53.

²⁰ Dumitru Stăniloae, *Sfântul Isaac Sirul și opera sa*, în *Filocalia*, vol. 10, traducere, introducere și note de pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, București, Editura Humanitas, 1999, p. 11.

ecumenic jucat de literatura siro-orientală, perioada istorică și locul în care au fost consemnate (secolul al VII-lea, în spațiul monahal din fostul Imperiu Persan, o perioadă de mari și diferite turbulențe). Importanța operei Sfântului Isaac rezultă și din caracterul sintetic al teologiei spirituale și al antropologiei sale²¹.

Este uimitor faptul că, dintr-un obscur vârf de munte, situat într-o regiune îndepărtată a Persiei de Sus, scrierile și faima Sfântului Isaac s-au răspândit în lumea întreagă. Dumnezeu nu l-a lăsat sub obrocul uitării, ci, fiindcă a fugit de lauda cea de la oameni, Dumnezeu l-a așezat în sfeșnic, ca să strălucească lumii²². Sfântul Paisie Aghioritul spunea adeseori că „scrierile Avvei Isaac Sirul valorează cât toată patristica”²³.

Din cuprinzătoarea operă a Sfântului Isaac Sirul ne vom opri asupra acelor pasaje în care se face referire directă la tema noastră. În acest demers, ne-a fost de un real folos indicele tematic realizat de către Marcel Pirard la ediția critică a Sfântului Isaac Sirul²⁴. Traducerea părintelui Dumitru Stăniloae din Filocalia volumul 10, precum și cea a Starețului Paisie Velcicovski, de la Neamț²⁵, redau cuvântul *acedie* prin *trândăvie*. De mare ajutor ne-a fost traducerea realizată de către monahul Maxim de la mănăstirea Lupșa, deoarece redă cu fidelitate termenul *acedie* din limba greacă, prin *negrijanie*, așa cum îl folosește și părintele Rafail Noica în Psaltirea tipărită la Alba Iulia²⁶.

Putem afirma că împotrivirea față de lucrarea duhului acediei ocupă un loc central în viziunea Sfântului Isaac Sirul. Astfel, vorbind cu toată smerenia despre izvorul cunoașterii de care a avut parte,

²¹ Valentin Vesa, *Cunoașterea lui Dumnezeu la Sfântul Isaac Sirul*, Cluj-Napoca, Renașterea, 2013, p. 13-15.

²² Dana Miller, *Introducere*, în Sfântul Isaac Sirul, *op. cit.*, p. 27.

²³ Ieromonahul Isaac, *Viața Cuviosului Paisie Aghioritul*, București, Editura Evanghelismos, 2005, p. 231-232.

²⁴ [Αββά Ισαάκ τοῦ Σύρου, Λόγοι ἀσκητικοί, κριτικὴ ἔκδοσι Μάρκελλος Πιράο, Ἁγιον Ὅρος, Τερά Μονὴ Ἰβήρων 2012.](#)

²⁵ Sfântul Isaac Sirul, *Cuvinte și învățături*, tălmăcite din limba elinească de Macarie Ieromonahul, Isaac Schimonahul și Iosif Ieromonahul, Sfânta Mănăstire Neamțul, 1819, retipărită la Editura Predania, 2010.

²⁶ *Psaltirea*, ediție diortosită de ierom. Rafail N., Alba Iulia, Reîntregirea, 2008, p. 241, 334

Sfântul Isaac afirmă că aceasta a venit în urma ispitelor de-a dreapta și de-a stânga la care a fost supus și el însuși s-a supus, din loviturile primite de la vrăjmaș, din întărirea tainică de care a avut parte, din cercetarea atentă și îndelungată asupra sinelui și din harul lui Dumnezeu. De aceea, el susține cu toată convingerea că „temelia tuturor bunătăților, și întoarcerea sufletului din robia vrăjmașului, și calea ce duce către lumină și carea dă viață sânt aceste două fapte ale vârtuții: a rămâne adunat întru un loc și pururea a posti. Adică a pune sieși canonul înțeleptei înfrânări a pântecelui și al chibzuitei și nemișcatei șederi întru un loc, și al necontenitei îndeletniciri și cugetări întru Dumnezeu”²⁷. Roadă acestora este supunerea simțurilor, trezvia minții, îmblânzirea patimilor ce tulbură trupul, blândețea gândurilor, râvna pentru lucrarea virtuții, înțelegerile înalte și subțiri, lacrimile nemăsurate, aducerea aminte de moarte, întreaga-cugetare, străvederea și cunoașterea pătrunzătoare a celor de departe, înțelesurile tainelor celor mai adânci, darul de a deosebi cele duhovnicești, adică cele ce sunt de la Sfintele Puteri și cele ce sunt din nălucirile deșarte, frica de căile și cărările cele din largul mării cugetului, râvna ce calcă toată primejdia și trece peste orice frică, fierbințeala ce defaimă toată pofta și o șterge din cugetare și din acestea vine „slobozenia omului celui adevărat, și înnoirea sufletului, și învierea cu Hristos în Împărăție”²⁸.

În ceea ce privește cauzele acediei, Sfântul Isaac Sirul afirmă că acestea pot fi numeroase. Uneori, omul însuși este pricina acediei, din cauza împușinării de suflet, a lipsei de curaj, care naște întru dânsul acedia. Aceasta este „sugrumarea sufletului, [...] gustare a gheennei”²⁹. De fapt, această împușinare de suflet este semnul acediei, iar mama amândurora este nesocotința, neluarea lor în seamă³⁰. Alteori, omul poate ajunge la acedie din cauza unei lucrări fără măsură³¹, din pricina singurătății³², sau a faptelor trupești³³.

²⁷ Sfântul Isaac Sirul, *Cuvinte pentru nevoință*, 40, traducere de Maxim monahul, Alba Iulia, Reîntregirea, 2010, p. 323.

²⁸ *Ibidem*, 40, p. 324.

²⁹ *Ibidem*, 42, p. 340.

³⁰ *Ibidem*, 40, p. 331.

³¹ *Ibidem*, 32, p. 269.

³² *Ibidem*, 64, p. 459.

Într-un alt loc, Sfântul Isaac afirmă că acedia se naște din „răspândirea cugetului, iar răspândirea din delăsarea în lucruri și în citire și din vorbirea deșartă; sau dintr-un pântec prea plin”³⁴. Sfântul Isaac învață că petrecerea în liniște, după rânduială, îl aduce pe nevoitor la împărtășirea de anumite vederi. Chiar dacă la începutul liniștirii, din cauza împrăștierii minții, creștinul nu poate vedea puterea faptelor minunate vestite de către Dumnezeu, este esențial să nu cadă în acedie și să-și părăsească locul viețuirii. Spre întărirea celor spuse, el folosește o imagine foarte sugestivă: „plugarul, când seamănă pământul, nu îndată, împreună cu semănarea seminței, vede și spicul; ci urmează semănatului mânăciune (acedie în original n.n), și osteneală, și durere a mădulărilor, și tăiere a prieteșugurilor, și despărțire a celor de deaproape. Iar după ce a suferit acestea, vine altă vreme, întru care se îndulcește și saltă, și se bucură și se veselește lucrătorul. Și când este aceasta? Când mănâncă din pâinea sudorii lui, și întru liniște păzindu-se petrece cugetarea lui”³⁵.

Toate acestea se petrec cu îngăduința lui Dumnezeu³⁶. De aceea, există anumite încercări aduse de către toiagul duhovnicesc sau părintesc spre creștere, iar acedia se află printre acestea, alături de „lenevirea, îngreunarea trupului, slăbănogirea mădularelor, tulburarea cugetului, durerile trupului, pierderea vremelnică a nădejzii, întunecarea gândurilor, lipsa ajutorului omenesc, lipsa celor trebuincioase trupului, și altele asemenea lor”³⁷. Atunci când voiește Dumnezeu a supune pe om la mai mari necazuri, îl lasă să cadă în mâinile împrăștiinării de suflet, a lipsei de curaj, care-l conduc pe om la acedie³⁸. Dar toate acestea sunt rânduite de către Pronia lui Dumnezeu după puterea și după trebuințele celor ce le primesc. „În ele sânt amestecate atât mângâierea, cât și necazurile, lumina și întunericul, războaiele și sprijinirile [...] strâmtorarea și lărgimea. Acesta este

³³ *Ibidem*, 50, p. 373.

³⁴ *Ibidem*, 54, p. 408.

³⁵ *Ibidem*, 37, p. 304-305.

³⁶ *Ibidem*, 64, p. 459.

³⁷ *Ibidem*, 42 p. 338.

³⁸ *Ibidem*, 42, p. 340.

semnul sporirii ajutorului lui Dumnezeu”³⁹. Pe cel pe care Dumnezeu îl iubește îl ispitește, pentru înaintarea și creșterea sufletului. Astfel, încercările apar ca o cumpănă pusă înaintea omului care, prin puterea voinței, arată fie dorirea și încredințarea în ajutorul lui Dumnezeu, fie depărtarea de El. Înaintarea omului spre Dumnezeu are loc numai prin astfel de încercări, de aceea, ele sunt îngăduite pe măsura puterii omului de a crește prin intermediul lor. În timpul încercării, Dumnezeu aduce și mângâiere pentru a-l întări, în chip nevăzut, dar simțit, pe cel care luptă.

Descoperind tehnica de luptă a vrăjmașului prin diverse atacuri și ademeniri ale plăcerilor, Sfântul Isaac susține că există și patimi care aduc sufletului numai necazuri, iar între acestea, alături de acedie, mai sunt amintite nepăsarea și mahniciunea⁴⁰ sau plictiseala și întristarea⁴¹. Ele probează tăria sufletului, așa încât omul trebuie să dobândească acea cunoaștere subțire „pentru a simți la tot pasul pe care îl face, în ce pământ a început sufletul să calce, în pământul lui Canaan sau dincolo de Iordan”⁴².

Acedia îi atinge pe cei care se află pe treapta făptuirii, a virtuților făptuite cu trupul. Căci celor aflați pe treapta curăției, mereu li se întâmplă căderi, fără să fie ei în trândăvie sau în moleșală. Aceasta este cunoscută tuturor și se întâmplă pentru ca ei să crească în virtute. Din cele spuse de către Sfântul Isaac putem înțelege că există și un alt fel de acedie, care îi atinge pe cei mai sporiți duhovnicește. El îndeamnă să nu se tulbure creștinul atunci când peste suflet vine întuneric peste întuneric, iar pricina acestei stări nu se află în sine. În această stare, sufletul se sugrumă și este ca în mijlocul valurilor. Astfel, fie că citește Scripturile, fie că slujește, fie că se apropie de orice alt lucru, are parte doar de întuneric. El părăsește rugăciunea și nu mai este lăsat a se apropia de ea, iar sufletul pierde nădejdea în Dumnezeu și mângâierea credinței și se umple de îndoială și de frică. Dar

³⁹ *Ibidem*, 42, p. 338-339.

⁴⁰ *Ibidem*, 68, p. 484.

⁴¹ Aceasta este varianta traducerii părintelui Stăniloae, în *Filocalia*, vol. 10, 8 p. 62.

⁴² Părintele Stăniloae arată că *pământul lui Canaan* este pământul făgăduinței, el arată curăția trupului, starea pașnică a sufletului și desăvârșirea câștigată în viața omenească. Pământul *dincolo de Iordan* este Sodoma și Gomora, necurățiile pricinuite de patimi, tulburarea produsă de păcat și viețuirea pătimășă. Vezi nota 57, *Ibidem*.

Dumnezeu nu lasă sufletul în această stare o zi întreagă, căci astfel ar pieri nădejdea creștinilor, ci aduce scăparea din ea⁴³. Există și situații în care acedia nu se mai poate atinge de creștin, atunci când se ridică acoperământul patimilor de pe ochii cugetului și omul întrezărește slava viețuirii ce va să fie, iar mintea lui se înalță întru copleșirea uimirii⁴⁴.

Atacul acediei este unul dintre cele mai crunte la care este supus nevoitorul, el provoacă durere și trudă prin îndoiala adusă în cuget și prin hulele care îi urmează. Sfântul Isaac spune că, în timpul acediei, cel atins ajunge să se îndoiască de înviere „și de alte lucruri pe care nu se cuvine să le grăim”⁴⁵. Din acedie își ia putere duhul răătăcirii sau al ieșirii din minți, din care răsar zeci de mii de ispite: „tulburarea, mânia, hula, cârtirea și jelirea soartei sale, gândurile cele stricate, umblarea din loc în loc, și cele asemenea acestora”⁴⁶. Ieșirea din minți la care face referire Sfântul Isaac înseamnă ieșirea gândurilor de sub stăpânirea noastră și plecarea lor spre alte lucruri, care sunt păgubitoare, și spre faptele sugerate de aceste gânduri. Părintele Dumitru Stăniloae arată într-o notă explicativă care este legătura dintre acedie, ieșirea din minți și deznădejde, afirmând că „în toate e o lipsă de înțelegere a realității limitate a necazului, e o întindere subiectivă a întunericului la nesfârșit”⁴⁷.

Ca un adevărat părinte duhovnicesc, Sfântul Isaac arată în cuprinsul scrierilor sale și care sunt remediile acestui rău. Vindecarea celor atacați de acedie vine din liniștire și mângâiere. De asemenea, este neapărată trebuința de un om luminat, „care să fie încercat întru acestea, ca printr-însul să se lumineze și să se împluterniceze la vreme de nevoie”⁴⁸. Astfel, smerita cugetare a inimii aduce foarte repede liniștire și mângâiere sufletului. Atunci când sufletul o are, poate surpa gardul răutăților aduse de acedie. Pe măsura smeritei cugetări se dă și răbdarea întru necazuri, iar după răbdare se ușurează povara scârbelor și se

⁴³ Sfântul Isaac Sirul, *Cuvinte pentru nevoință*, 50, traducere de Maxim monahul, p. 372-373.

⁴⁴ *Ibidem*, 43, p. 344.

⁴⁵ *Ibidem*, 50, p. 373.

⁴⁶ *Ibidem*, 42, p. 340-341.

⁴⁷ Părintele Stăniloae, nota 298, în *Filocalia*, vol. 10, p. 221.

⁴⁸ Sfântul Isaac Sirul, *Cuvinte pentru nevoință*, 50, p. 373.

dobândește mângâiere. După mângâiere, sporește dragostea către Dumnezeu și se mărește bucuria întru Duhul Sfânt⁴⁹.

În cuptorul acediei, credința și dorul după Dumnezeu dăruiesc o mângâiere inimii, chiar dacă ar fi ca omul să-și piardă viața⁵⁰.

Sfântul Isaac Sirul vorbește și despre remedii surogat, cele care, în aparență, par să ofere mângâiere, dar, în realitate, adâncesc și mai mult sufletul în starea de boală. Din împreună petrecerea cu oamenii „niciodată nu va primi lumina mângâierii, și vorbele celorlalți nu-l vor tămădui, ci numai o vreme se odihnește, iar după aceea mai tare se ridică asupra lui ispitele”⁵¹.

Sfântul Isaac Sirul recomandă și lucrul de mână ca remediu pentru acedie. Este vorba de o mică lucrare, care să nu tulbure mintea. În același timp, Sfântul avertizează să nu facem din porunca Părinților de a munci acoperământ al iubirii de arginți sau al grijii pentru trebuința trupului, căci dacă acesta nu este nesățios, îi ajung cele ce le rânduiește Dumnezeu. De asemenea, se atrage atenția asupra faptului că, dacă există pornirea de a lucra mai mult pentru a face milostenie, trebuie să știm că rugăciunea este mai presus de aceasta. Milostenia și îngrijirea străinilor este rânduită celor din lume, iar păzirea minții în rugăciune este rânduită celor retrași, așa încât, ieșirea din sine din vremea rugăciunii neîmprăștiată nu trebuie socotită nelucrare⁵².

Prin ispita acediei se încearcă tăria sufletului și dragostea lui față de Domnul. Celor care s-au dovedit a fi, prin virtutea și dragostea lor, fiii lui Dumnezeu, atunci când răul acediei năvălește asupra lor, Dumnezeu nu le ridică ispitele, ci le înmulțește răbdarea, spre desăvârșirea sufletelor lor⁵³. De aceea, fericit este cel care rabdă toate ispitele acediei înlăuntrul chiliei sale, căci „la măreț și puternic lăcaș va ajunge după aceea, precum Părinții zic. Însă nu îndată, nici întru un ceas trece lupta aceasta”⁵⁴.

⁴⁹ *Ibidem*, 42, p. 341.

⁵⁰ *Ibidem*, 64, p. 459.

⁵¹ *Ibidem*, 50, p. 373.

⁵² *Ibidem*, 54, p. 409.

⁵³ *Ibidem*, 42, p. 341.

⁵⁴ *Ibidem*, 50, p. 373.

În momentele de cel mai mare întuneric, Sfântul ne îndeamnă și ne sfătuiește că „de nu ai putere a stăpâni pre sineți și a cădea pre fața ta întru rugăciune, învălește-ți capul cu mantia ta și dormi până ce trece de la tine ceasul acesta al întunecării, dar din sălașul tău să nu ieși”⁵⁵.

Acedia face parte dintre ispitele îngăduite de Dumnezeu pentru sporirea și creșterea sufletului. În urma acestei ispitiri omul câștigă „suflet însingurat și neajutorat, și inimă omorâtă și plină de smerenie, și dintru aceasta se ispitește a veni spre dorirea Celui ce l-au zidit”⁵⁶. A nu ne lăsa cuprinși de acedie este semnul iubirii noastre către Dumnezeu. „În toată ziua și în tot ceasul se cere de la noi dovedirea dragostei noastre către Dumnezeu prin luptă și prin nevoința împotriva ispitelor”⁵⁷ și aceasta înseamnă să nu ne mâhnim și să nu ne lăsăm cuprinși de acedie.

Sfântul Isaac îi întărește pe toți nevoitorii spunându-le că puțină acedie acoperă sufletul, dar bucuria de după aceea e mare⁵⁸. Cei care au fost ispitiți de acedie, din cercare cunosc schimbarea ce urmează la sfârșitul ei. Astfel, dacă încercarea acediei ar persista mai mult, după cum spune Sfântul Isaac, „așteaptă-te atunci ca degrab să porceadă din mijlocul ei schimbarea spre mai bine”⁵⁹.

„Fericit cel ce rabdă acestea înlăuntrul ușii [chiliei sale]! Că la măreț și puternic lăcaș va ajunge după aceea”⁶⁰. Părintele Stăniloae susține că fericit este cel ce rabdă și respinge ispitele în afara porții unde se află odihna în Dumnezeu, deoarece numai astfel poate intra înlăuntrul porții unde se odihnește de ele, scufundat în lumina și iubirea lui Hristos⁶¹.

În cuprinsul bogatei sale opere, Sfântul Isaac Sirul prezintă în mod segmentar diferite ipostaze ale acediei, așa încât, toate aceste imagini, așezate laolaltă, ne oferă o viziune integrală asupra etiologiei

⁵⁵ *Ibidem*.

⁵⁶ *Ibidem*, 42, p. 338.

⁵⁷ *Ibidem*, 69, p. 490.

⁵⁸ *Ibidem*, 48, p. 363.

⁵⁹ Editorul Dana Miller are o notă explicativă în care afirmă că înțelesul literar ar fi *spre viață*. *Ibidem*, 50, p. 373.

⁶⁰ *Ibidem*.

⁶¹ Părintele Stăniloae, nota 379, în *Filocalia*, vol. 10, p. 265.

acediei. Având o experiență bogată dobândită în urma ispitelor la care a fost supus și s-a supus și prin harul lui Dumnezeu, Sfântul Isaac Sirul lasă să se înțeleagă că intensitatea atacului acediei este legată de starea duhovnicească a nevoitorului. În descrierea acediei, multe dintre elementele evagriene le regăsim și la Sfântul Isaac Sirul. Considerăm foarte sugestive și vrednice de reținut definițiile pe care acesta le dă acediei: „sugrumarea sufletului și gustare a gheenei”, precum și remediul pentru starea limită a celui cuprins de acedie: „învălește-ți capul cu mantia ta și dormi până ce trece de la tine ceasul acesta al întunecării”.

În continuare, vom schița câteva înțelesuri ale acediei în scrierile unui autor mai puțin cunoscut în teologia românească - Iosif Hazzaya.

Acedia în scrierile lui Iosif Hazzaya – „a face puțin de dragul lui Dumnezeu”

Iosif Hazzaya, cunoscut și ca Iosif Văzătorul, aparține Bisericii siriene și și-a desfășurat activitatea în secolul al VIII-lea⁶². A fost ucenic al Sfântului Filotei Sinaitul⁶³, iar mai pe urmă, a devenit unul dintre marii scriitori sirieni⁶⁴.

De la părintele său duhovnicesc primește îndemnul de a adapta toate sfaturile permise, mai ales cele privitoare la rugăciune, la propriile

⁶² Mai multe despre viața lui vezi, Sebastian Brock, *A brief outline of Syriac literature*, in „Moran Etho”, vol. 9, 1997. Despre scrierile sale și identificarea cu Ioan de Apamea vezi studiul lui Jean-Baptiste Chabot, *Eclaircissements sur quelques points de la littérature syriaque*, „Journal asiatique”, vol. 10, no. 8, 1906, p. 259-294; Robert Ardelle Kitchen, *The Development of the Status of Perfection in Early Syriac Asceticism with Special Reference to the Liber Graduum and Philoxenus of Mabbug*, Trinity Term, 1997, p. 267-278.

⁶³ Filotei Sinaitul, *Capete despre trezvie și virtute*, în *Filocalia*, vol. 4, traducere, introducere și note de pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, București, Humanitas, 2000, p. 101-119. Idem, *Trezvia minții și cerul inimii: integrala scrierilor*, traducere de diac. Ioan I. Ică jr., Sibiu, Editura Deisis, 2009.

⁶⁴ Abhd-isho îi atribuie 1900 de tratate, dintre care menționează doar câteva a fi bune de citit. Se pare că o parte dintre ele conțin idei eretice. Iosif a fost acuzat că a susținut idei neconforme cu tradiția ortodoxă.

puteri. „Fratele meu, ai grijă să nu fii încercat de acedie, de aceea nu renunța la programul tău de rugăciune din cauza numărului mare de psalmi. Nu este înțelept să te arăți robit unei asemenea reguli și să iei asupra ta un număr atât de mare de psalmi, ca nu cumva, din cauza acestei greutăți, să fii strivit de încercarea acediei și să renunți de tot la pravila ta. Ai fost dăruit cu libertate de la Duhul Sfânt de a săvârși doar o parte a canonului de rugăciune”⁶⁵.

Chiar dacă ispita acediei este foarte puternică, ea are loc cu îngăduința lui Dumnezeu. La un moment dat, Iosif relatează o întâmplare pe care a auzit-o de la o terță persoană, despre ce a trăit în timpul atacului acediei. „Odată, pe când stăteam liniștit în chilia mea, acel blestemat demon al acediei s-a năvălit asupra mea și nu m-a lăsat să mă rog nici noaptea, nici ziua. Am stat întins la pământ timp de o săptămână, sub această greutate mare care apăsa asupra mea, așa încât nu mai puteam să păstrez în inima mea gândul la Dumnezeu, iar în ceea ce privește rânduiala mea, nu am făcut nimic altceva decât să gândesc la deșertăciuni și necurății. Fiind atacat în tot acest timp de această stare sfâșietoare, am început să deznădăjduiesc de viața mea, spunându-mi: «este mai bine pentru mine să plec în lume decât să rămân în rânduiala mănăstirească. Nu fac chiar nimic, decât lenevesc și gândesc deșart»». În mintea mea eram pe punctul de a mă reîntoarce în lume, de a părăsi mănăstirea. Deodată, pregătindu-mă de plecare, am primit un gând interior, care mă sfătuia să stau în chilie și în fiecare oră a programului de rugăciune să recit doar Psalmul 116, cel mai scurt dintre psalmi, cu două versete. Făcând așa, încercarea s-a depărtat de la mine”⁶⁶.

În timpul atacului acediei nu trebuie să facem nimic exagerat, deoarece riscăm să ne descurajăm și să abandonăm totul. Trebuie să facem ceea ce putem, chiar dacă ni se pare că este prea puțin, dar să facem „de dragul lui Dumnezeu”⁶⁷. Iosif Văzătorul afirmă că se poate spune de trei ori trisaghionul⁶⁸ și să ne închinăm cu evlavie la Sfânta Cruce. În acest sens, ne oferă propria mărturie. Odată, demonul acediei

⁶⁵ Joseph Hazzaya, *Lettre sur les trois étapes de la vie monastique*, editors P. Harb, F. Graffin et M. Albert, „Patrologia Orientalis”, no. 45, 2, Paris, Brepols, 1992, p. 359.

⁶⁶ *Ibidem*, p. 361.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 362.

⁶⁸ Sfinte Dumnezeule, Sfinte Tare, Sfinte fără de moarte, miluiește-ne pe noi.

s-a năpustit asupra lui și i-a legat limba, nelăsându-l să-și facă pravila. În același timp, a adus o presiune foarte mare asupra capului și un disconfort general în tot corpul. Văzându-se în această grea încercare, s-a străduit ca măcar să stea în picioare în timpul rugăciunii, chiar dacă nu o putea rosti. A simțit un imbold de a se închina la Sfânta Cruce și, făcând așa de mai multe ori, demonul a fost alungat de puterea Sfintei Cruci⁶⁹.

Iosif aduce și mărturie despre starea ce urmează eliberării de acest rău. Astfel, el spune: „cu cât mai mult mă străduiam să îndur această ispită grea care mă asuprea, cu atât mai mult ea se rispea și se depărta de la mine. Când, deodată am văzut ca o palmă a mâinii îndepărtând deasupra capului meu ceva ca o piatră grea. Și, chiar din acel moment, am simțit o ușurare de această greutate și m-am umplut de o bucurie și pace negrăită. Întreg trupul și sufletul au devenit o singură lumină strălucitoare, care nu poate fi descrisă de această limbă de carne”⁷⁰.

Chiar dacă nu face parte din Biserica Ortodoxă, Iosif Hazzaya, în descrierea acediei, se află în continuarea tradiției ascetice evagriene. Nu se poate ca, din cele afirmate mai sus, să nu întrezărim legătura deosebit de strânsă cu descrierea clasică a lui Evagrie⁷¹. Acedia este una dintre cele mai grele încercări pentru nevoitori și este legată de lucrarea unui demon. Descrierile lui Iosif Văzătorul sunt foarte sugestive în a surprinde violența atacului și stările interioare ale celor ispitiți. Regăsim aici și anumite manifestări somatice care însoțesc atacul acediei. Împotrivirea și perseverența, chiar cu un efort minim, sunt cele ce atrag harul lui Dumnezeu, care-l întărește pe nevoitor și îndepărtează duhul necurat. Un remediu al acediei, nemaiîntâlnit până acum în mod explicit, și asupra căruia insistă Iosif Hazzaya, este închinarea cu smerenie înaintea Sfintei Cruci. Asemenea lui Evagrie, Iosif Hazzaya

⁶⁹ Joseph Ḥazzāyā, op. cit., p. 367.

⁷⁰ *Ibidem*.

⁷¹ Acesta poate să fie un argument în plus al susținătorilor lui Evagrie, asupra traducerii și mai ales a receptării pozitive de care acesta a avut parte în mediul sirian, vezi Antoine Guillaumont, *Sources de la doctrine de Joseph Hazzaya*, „L'Orient Syrien”, vol. 3, no. 1, 1958, p. 3-25.

descrie starea de desăvârșită pace și inundare în lumina cerească a celor ce sunt izbăviți de acest demon.

Viziunea asupra acediei în teologia siriacă este completată prin analiza lui Bar Hebraeus.

Acedia în scrierile lui Bar Hebraeus – pericolul excesului

Bar Hebraeus⁷² (1226-1286) a fost un ierarh, teolog și filosof medieval siriac, foarte apreciat datorită cunoștințelor sale remarcabile. Este ultimul dintre cei mai importanți scriitori de limbă siriacă. Moștenirea literară lăsată de către Bar Hebraeus este deosebit de bogată, fiindu-i atribuite 31 de scrieri, care acoperă diverse domenii ale cunoașterii⁷³. În sinaxarul Bisericii iacobite, este trecut în rândul sfinților și pomenit la data de 30 iulie.

În continuare, vom stăruia asupra tratatului său mistic *Cartea Porumbelului* (Kethabha dhe-Yauna)⁷⁴, un ghid adresat asceților și monahilor, care nu au un îndrumător duhovnicesc încercat, dar care doresc să pășească pe calea cunoașterii celei mai presus de fire a lui Dumnezeu. Potrivit lui Bar Hebraeus, cunoașterea practică pornește de la discernerea binelui de rău și țintește către odihna în Dumnezeu, comuniunea de iubire cu El. Progresul duhovnicesc este prezentat ca o creștere în iubire, atât față de Dumnezeu, cât și față de semenii, și se desfășoară pe trei trepte. Chiar dacă aparține Bisericii iacobite, Bar Hebraeus urmează linia marilor nevoitori ai Bisericii nedespărțite.

În secțiunea a noua din capitolului al doilea al lucrării sale, Bar Hebraeus vorbește despre „patimile necurate care îl asaltează pe călugăr

⁷² Numele său se traduce *fiul evreului*, deoarece tatăl său, medicul evreu Aaron, a trecut la creștinism.

⁷³ Remus Rus, *Noțiuni introductive*, în *Filocalia siriacă. Iubirea de frumos și înțelepciune – calea spre desăvârșire*, traducere, selecție de texte, cuvânt introductiv, note și comentarii de Remus Rus, București, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2014, p. 26-27.

⁷⁴ În lumea orientală era un fapt obișnuit a se folosi exprimări simbolice în denumirea unor tratate de filosofie sau teologie. În această situație, porumbelul este un simbol al Sfântului Duh, așa încât, cartea ar mai putea fi numită *Cartea Duhului* sau *Cartea viețuirii în Duhul*.

în chilia sa și de care trebuie în mod necesar să se purifice”⁷⁵. Între acestea, prima enumerată este acedia⁷⁶. „Atunci când călugărul nu este în stare să-și îndeplinească slujirea obișnuită, demonii îl constrâng să o facă, chiar dacă trupul este ostenit pentru a se scula și a citi Psalmii. În aceste momente, călugărul care se chinuie cu nevoițele se aseamănă bărbatului care scoate apă și o golește într-o găleată care curge. Prin urmare, este mai bine ca el să acorde trupului puțină odihnă și să schimbe nevoițele trupești cu cele duhovnicești. Căci mulți din cei ce au săvârșit mari nevoițe, întrucât nu s-au nevoit cu bună socoteală, nu au dobândit calea lui Dumnezeu”⁷⁷. Am văzut că, adeseori, Părinții descriu demonul acediei ca fiind cel care aduce atât ispitele de-a stânga, cât și pe cele de-a dreapta, atât neputința de a mai săvârși canonul, cât și forțarea peste limită atunci când nu este cazul. Așa încât, alteori, demonul acediei sugerează abandonarea Psaltirii⁷⁸.

În scrierile sale, Bar Hebraeus pomenește despre un demon care îndeamnă mintea să rățăcească din loc în loc. La început, acest demon îl mângâie pe nevoitor făcând ca relațiile cu ceilalți să fie nevătămatoare, dar, după aceea, îl împinge să cadă în mâinile demonului dezmațului, al mâniaiei, sau al neliniștii și disperării⁷⁹. Acest demon ne face să ne gândim la acel demon rățăcitor, *planos*, despre care vorbea Evagrie Ponticul. Nu există o referire directă, potrivit căreia am putea identifica acest demon cu demonul acediei. Despre demonul acediei, Bar Hebraeus ne spune că stârnește diferite patimi și dorințe⁸⁰.

Între sfaturile aduse nevoitorilor, un loc de seamă îl ocupă îndemnul de a nu părăsi chilia. Viețuirea în chilie trebuie să se desfășoare „într-un mod distinct, nu ca o rutină [având ca scop]

⁷⁵ Bar Hebraeus, *Cartea porumbelului*, II, 9, în *Filocalia siriacă*..., p. 64.

⁷⁶ Traducătorul român folosește cuvântul *trândăvie*, iar editorul olandez *dejectedness*. Faptul că ambii traducători fac apel la treapta a treisprezecea din Scara Sfântului Ioan, precum și descrierea propriu-zisă, ne îndreptătesc întru totul să credem că este vorba despre acedie. Vezi Bar Hebraeus, *Book of the Dove*, translated by A. J. Wensinck, Leyden E. J. Brill, 1919, p. 32.

⁷⁷ Bar Hebraeus, *op.cit.*, II, 9, p. 64-65.

⁷⁸ *Ibidem*, II, 5, p. 59.

⁷⁹ *Ibidem*, II, 8, p. 63.

⁸⁰ *Ibidem*, II, 7, p. 61.

„așteptarea din partea Domnului a darului iluminării minții și capacitatea de a vedea lucrurile spirituale în firea lor și de a avea comuniune cu ele”⁸¹. „Stai în chiliea ta și nevoiește-te să-L vezi în tine pe Cel ce este aproape de toți”⁸². Pentru aceasta trebuie împlinite îndatoririle chiliei, adică: „însingurarea, adevărata nevoieță care se realizează prin rugăciune, invocare, recitare și meditație; rugăciunile rituale prescrise la anumite momente; priveghierea, plângerea, postul, munca manuală, înstrăinarea, paza inimii împotriva patimilor rele”⁸³. Cel ce își păzește chiliea și își împlinește lucrarea sa, potrivit lui Avva Sarmata, „ajunge să fie laudat ca Antonie”⁸⁴.

Paza chiliei era imperativă neofitului, căruia îi revenea datoria de a întrerupe orice comunicare cu ceilalți oameni printr-o puternică stăpânire de sine și de a se obișnui cu liniștea permanentă a chiliei. Astfel, în cursul unui an întreg, „el nu se va întâlni cu nimeni, decât numai în zilele de duminică, când se va împărtăși cu Sfintele Taine. Și, fără a fi necesar, nimeni să nu-l cerceteze. Căci mulți au început cu mari nevoiețe și au sfârșit ducând o viață vrednică de tot disprețul, din pricina comunicării constante cu mirenii, a vederii femeilor bogate și a învățăturii lor, care promite cunoașterea viitorului și cercetarea celor tainice. [...] Chiliile lor au ajuns locuri de întâlnire pentru locuitorii satelor și ai orașelor și astfel ei au căzut din viața iluminată în nevoieța orbirii”⁸⁵. Atât de importantă era păzirea chiliei încât, între cele 12 Canoane pentru sihastrii, canonul 4 prevede lapidar: „sihastrul nu-și va părăsi chiliea”⁸⁶.

Petrecerea în chilie trebuie să fie însoțită de o lucrare susținută, de aceea, Bar Hebraeus în scrierea sa, oferă sfaturi foarte practice monahilor. Astfel, pentru a eficientiza rugăciunea, căci mintea nu se adună în sine cu ușurință, ci trebuie exercițiu sânguincios, el propune și o împărțire a timpului rugăciunilor rituale și a diverselor activități, după cum urmează: rugăciunea de dimineață se face la răsăritul soarelui și

⁸¹ *Ibidem*, II, 1, p. 52.

⁸² *Ibidem*, II, 8, p. 64.

⁸³ *Ibidem*, II, 1, p. 52.

⁸⁴ *Ibidem*, II, 2, p. 53.

⁸⁵ *Ibidem*, II, 2, p. 54.

⁸⁶ *Canoane pentru sihastrii*, 4, în *Filocalia siriacă*..., p. 251.

este urmată de citirea a patru capitole din Evangheliile, apoi, până la ceasul al treilea, rugăciune și meditație; la ceasul al treilea se va rosti cea de-a doua rugăciune rituală, iar până la ceasul al șaselea, muncă manuală sau meditație; la ceasul al șaselea se rostește cea de-a treia rugăciune rituală, apoi, „la amiază doarme puțin, deoarece acest somn îl va ajuta la priveghere și zădărnicește lupta demonului oboselii (care îl obligă pe eremit la această oră să privească neconținut la razele soarelui), întrucât eremitul ia o poziție nemișcată sau aproape nemișcată”⁸⁷; până la ceasul al nouălea se va trudi manual și va citi cu glas tare alte trei capitole din Evanghelie; după apusul soarelui va rosti cea de-a cincea rugăciune rituală, rugăciunea de seară și, până la ceasul al doilea din noapte, se va dedica rugăciunii și meditației, când va rosti cea de-a șasea rugăciune rituală; după ce va dormi puțin până la miezul nopții, va rosti cea de-a șaptea rugăciune rituală⁸⁸.

Astfel, somnul de la amiază era considerat remediu împotriva acediei și susținător al privegherii de noapte⁸⁹. Se considera că odihna putea fi și vătămătoare mai ales pentru cei tineri și sănătoși, de aceea era recomandată ca o doctorie a slăbiciunii și era rânduită după nevoie. Dacă se depășea nevoia firească, odihna putea să ducă la slăbirea încordării duhovnicești.

Munca este considerată de către Bar Hebraeus un remediu împotriva acediei. Vorbind despre munca manuală, el le oferă monahilor exemplul lui Avva Antonie, care a fost învățat de către înger să îmbine rugăciunea cu munca. În sensul acesta, Avva Atir îl sfătuiește pe Avva Anbistion: „fă-ți stomacul mic și sporește munca mâinilor tale, iar altul a zis să nu accepți nici o favoare de la nimeni; mâinile tale să îți fie suficiente pentru întreținerea ta”⁹⁰. Cine nu învață lucrul mâinilor, nu poate să suporte șederea în chilie.

Îndeletnicirea cu lucrul manual era atât de importantă, încât, canonul al doisprezecelea din Canoanele Mănăstirii Mar Hananya reglementează necesitatea muncii, a lucrului manual pe lângă

⁸⁷ Bar Hebraeus, *op. cit.*, II, 4, p. 57.

⁸⁸ *Ibidem*.

⁸⁹ Bar Hebraeus consideră că de ajutor pentru priveghere sunt: hrana puțină, truda limitată, puțin somn la amiază, vezi *Ibidem*, II, 5, p. 58.

⁹⁰ *Ibidem*, II, 7, p. 61.

rânduilele mănăstirii, „pentru ca nu cumva să cadă în depresia minții”⁹¹.

Bar Hebraeus reprezintă o mărturie a faptului că peste timp, în secolul al XIII-lea, în arealul sirian, conștiința pericolului acediei era vie în tradiția ascetică. În lucrarea *Cartea Porumbelului*, acedia este prezentată sub forma excesului de a înmulți rugăciunea și nevoița peste puterile proprii, pentru ca, ajungând la epuizare, nevoitorul să renunțe cu totul. Un rol deosebit între sfaturile lui Bar Hebraeus îl ocupă îndemnul de a păzi chilia și îndatoririle chiliei, precum și necesitatea muncii manuale.

Concluzii

În această scurtă analiză a acediei în viziunea Părinților și scriitorilor sirieni, am dorit să punem în lumină această a treia tradiție teologică, mai puțin cunoscută și, de asemenea, să îmbogățim analiza noastră prin frumusețea cugetării lor. Autorii sirieni au avut o contribuție importantă în teologia și viața ascetică din Răsărit. Aportul Sfântului Efrem Sirul este de necontestat în tot ceea ce înseamnă immografia. Sfântul Isaac Sirul a avut o foarte mare contribuție în cristalizarea monahismului răsăritean, așa încât, odată cu traducerea scrierilor sale din limba siriacă în limba greacă, el devine piatra de temelie a spiritualității monahale bizantine, iar prin traducerile de mai târziu din greacă în slavonă și în română, el se integrează în arealul monahal ortodox slav și românesc.

Chiar dacă unii cercetători au afirmat că literatura duhovnicească siriacă are mai mult un caracter mimetic, deoarece imită textele bizantine grecești, totuși, constatăm că ea are propria

⁹¹ *Canoanele Mănăstirii Mar Hananya*, 12, în *Filocalia siriacă...*, p. 268. Aceste canoane reprezintă cel mai important cod de canoane al tradiției siriene de apus. Autorul lor este Johannan, episcop de Marde (1125-1165). În pofida opresiunii musulmane, în timpul episcopatului reface 50 de biserici și mănăstiri, printre care și Mănăstirea Mar Hananya. Mai multe vezi Arthur Vööbus, *History of Asceticism in the Syrian Orient. A Contribution to the History of Culture in the Near East*, III, „Corpus Scriptorum Cristianorum Orientalium”, vol. 500, Louvain Peeters, 1988, p. 390-425.

identitate⁹². Uneori, ne apare fascinantă prin bogăția simbolică, prin profunzimea interpretărilor și, mai ales, prin sensibilitatea unei spiritualități de o frumusețe neegalată. În ceea ce privește analiza noastră, toate cele mărturisite de acești scriitori sirieni, adevăresc cele afirmate. Subtilitatea descrierii acediei la Sfântul Isaac Sirul și, mai ales, definirea ei ca *sugrumarea sufletului* și *gustare a gheenei*, insistența lui Iosif Hazzaya asupra minimului de rugăciune, făcut de dragul lui Dumnezeu, în momentele de întunecare aduse de către acedie, atenționarea lui Bar Hebraeus asupra consecințelor nefaste ale excesului în rugăciune și nevoință și darul Sfântului Efrem Sirul lăsat Bisericii ca un program ascetic al Postului Mare, reprezintă creșteri în înțelegerea și conturarea temei noastre.

⁹² Influența evagriană a scriitorilor sirieci nu înseamnă mimetism, ci ea oferă doar cadrul pe care s-a articulat gândirea acestor teologi.